

ŠTO ODREĐUJE LIK ZAREĐENOG SLUŽBENIKA? (II)*

Polarizacije, napetosti, orijentacije

Stjepan Kušar, Zagreb

b) *Religiozni kult i evangelizacijsko poslanje*

Ova polarizacija pokazuje nam dva žarišta oko kojih se usredotočuje svećenikov napor. Nedostatak ravnoteže između ta dva pola nameće također probleme s obzirom na osobnu integraciju svećeničke egzistencije: razlomljenost i raspršenost snaga nerijetko vodi u rezignaciju ili sumnjivi aktivizam ili čak autoritarizam u postupanju prema suradnicima i vjernicima.

U stvari, oko ta dva žarišta konstituiraju se dva oblika svećeničkog djelovanja (njegov "pastoralni akt"). Sintagma "religiozni kult" imenuje oblik svećeničke službe na razini okupljanja i izgradnje zajednice oko oltara, te svakodnevnu brigu oko dobrog funkcioniranja župskih (pastoralnih) ustanova: sakramentalna slavlja, blagoslovine, katehizacija, briga za stare i nemoćne, Karitas, savjetovanje u poteškoćama, itd. Te stvari apsorbiraju skoro sve vrijeme koje svećenik ima na raspolaganju u prosječnoj župi. Možda su u međuvremenu postali rijetki oni koji prate neke od teoloških disciplina, o tome čitaju i razgovaraju, a da o prisutnosti u široj kulturi i ne govorimo.

Isto tako kao i religiozni kult, važno je evangelizacijsko poslanje. To je briga oko navještanja evanđelja onima koji se još ne skupljaju (ili više ne okupljaju) "oko oltara", barem ne redovito. Kao što je poznato, takvih je većina, možda čak ogromna većina onih koji su kršteni (tako npr. u Zagrebu u nedjeljnoj liturgiji redovito sudjeluje tek oko 10% krštenih katolika!). No, kao što znamo evangelizacijsko poslanje Crkve (tj. svega naroda Božjeg, ali u kojem je uloga prezbitera ipak središnja) ne cilja samo na tu rubnu grupu, nego i na one koji su "izvan vidljive Crkve". Svećenik u našim velikim i malim gradovima jedva ima vremena i snage za te skupine ljudi. Nije samo u pitanju vrijeme ni dobra volja. Kao uvjet mogućnosti tog rada jest intenzivna pozornost koju valja posvetiti mnogovrsnim oblicima distanciranosti i otuđenosti ljudi od vjere u Boga i od Crkve. Isto tako valja vidjeti kako se ta distanciranost ostvaruje u raznim sredinama. Što je sve tu na djelu? Što nam treba da bismo i u tim prilikama navijestili Riječ?

Želimo li sve to jasno spoznati i prosuditi, te u skladu s tim pastoralno djelovati, moramo znati da nam nužno treba slijedeće: veća dinamičnost u stavovima i držanjima; razumijevanje različitih načina i oblika govora koji u tim sredinama vladaju; sposobnost uživljavanja u njihovu situaciju i njihova životna iskustva uz istovremenu veliku uživiljenost u vlastitu vjeru; sposobnost prenošenja i prevođenja poruke evanđelja u te nama još zatvorene sredine i misaone i iskus-

* Prvi dio ovog članka objavljen je u *Crkvi u svijetu*, br. 3/1993, str. 319-331.

tvene obzore tih ljudi; gipkost i mobilnost u odnosima s tim ljudima te velika sposobnost podnošenja neuspjeha i najrazličitijih frustracija u evangelizatorskom radu. Nije potrebno dokazivati da sve to stoji ne samo u takmaštvu, nego i u konfliktности sa sadašnjim uvjetima u kojima svećenik vrši svoju službu kod nas, na selu i u gradu.

Oba nas opisana pola izazivaju. Svećenici reagiraju različito: vrlo je česta pojava da se pojedinac rezignirano prepusti "upravljanju postojećim", a tu i tamo, slučajno, napravi nešto što odgovara evangelizacijskom poslanju (ako ga npr. netko potraži za krštenje odrasle osobe, a takvih, čini se, ima više nego li smo bili spremni vjerovati gledajući naš dosadašnji angažman); ili pak, čega također ima, svećenik rezucka i modelira svoj ministerijalni lik u sigurnim granicama male ili malo veće skupine koja mu daje dovoljno "pastoralne gratifikacije", tj. u kojoj on intenzivno osjeća da ga trebaju, jer našao je konačno takav oblik služenja koje je ipak u stanju da nekome za nešto "posluži". Da se razumijemo: ja ovdje ne idem za kritikom, već nastojim opisati ono što vidim. Na žalost moram priznati da često puta svećenik i nije u mogućnosti da drugačije radi.

Možda je prikladno mjesto da spomenem još jednu stvar tipičnu za mlade svećenike-kapelane. Česta je pojava da se i oni prepuste "upravljanju postojećim" čekajući da im principal veli što trebaju činiti. Oni naprave ono i samo to što im se kaže. Pokazuju minimalnu zainteresiranost i inventivnost u poslu. Dogovor sa župnikom kao i razgovor o obavljenom poslu, zajedničko planiranje rada, itd. izgleda da su vrlo rijetke pojave. Ne znam o čemu to zavisi, da li o okoštalosti i uhodanosti rutine kod starijih ili pak o "volji za radnim minimumom" kod mlađih ili o jednom i drugom.

Čini mi se da se polarizacija između religioznog kulta i evangelizacijskog poslanja zaoštrava i to zbog toga što stalno raste naša svijest o dvije središnje crkvene potrebe: izgradnja crkvene zajednice na određenom mjestu i evangelizacijsko poslanje koje ide preko granica župe. S jedne strane, sve jasnije uočavamo kako je zrelost vjere, zauzetost i sudjelovanje svega naroda Božjeg ujedno pretpostavka i cilj kvalitetne pripadnosti Crkvi; pretpostavka, zato što bez zrelosti vjere i zauzetog sudjelovanja vjernika nije moguće graditi župsku zajednicu; cilj zato što se te kvalitete, koje su na početku prisutne poput zametka, sve više razvijaju u životu zajednice. Svi znamo da "biti u ovčinjaku" još ne znači "biti Crkvom". S druge pak strane, evangelizacijsko poslanje pokazuje navjestitelju i njegovom slušatelju da je navještaj evanđelja upućen slobodnoj savjesti svake pojedine osobe, jer bez toga nema autentične kršćanske vjere. Drugim riječima, poziv na nasljedovanje Isusa Krista jest sasvim različit od asocijacijskog prozelitizma kojemu je stalo u prvom redu do rasta društvenog konsenzusa i do velikog broja ("Ima nas!" "Svi se s nama slažu!"). Ne znam kako je moguće promicati prihvaćanje poruke i rast u vjeri u masovnosti naših okupljanja i u razbijenosti svećeničke službe. Mislim da je svećenik danas u izuzetnoj situaciji: on mora "pasti svoje ovce"

jednu po jednu, osobno se brinuti za nju i ne biti poput najamnika, a u isto vrijeme ostaviti "drugih 99 ovaca" na sigurnom mjestu radi jedne "izgubljene". Ako se posreći pronalazak i povratak izgubljenih ili čak dolazak novih, onda one traže još veću brižnost i njegu od onih malobrojnih koje su ostale i koje također žele da budu osobno zbrinute. To su granične slike koje, na žalost, za sada ne dopuštaju nikakvu sintezu u okvirima dosadašnjeg svećeničkog djelovanja. "Sinteza" bi mogla uspjeti možda onda, kad se konačno shvati i operacionalizira temeljna činjenica da je nosilac evangelizacijskog djelovanja i pastorala cijeli Božji narod, tj. kraljevsko i ministerijalno svećenstvo, jer svaki u svom redu participira na trostrukoj Kristovoj službi: "proroka, svećenika i pastira". Apostolat laika tu postaje bitan za cjelokupno pastoralno djelovanje.

Napetost između religioznog kulta i evangelizacijskog poslanja dodatno komplicira jedna pojava s kojom se svećenici prije tridesetak i više godina nisu morali suočavati, barem ne u tolikoj mjeri kao danas. Riječ je naime o religioznoj socijalizaciji djece i mladih ("religiozni odgoj"). Religiozna socijalizacija sve se više prebacuje na pastoralne djelatnike (svećenici, katehiste) ili profesionalne prenositelje vjere, a sve je manje prisutna u obiteljskom odgoju. Tako sa zadovoljstvom uočavamo porast katehetskog angažmana u našoj Crkvi i tražimo da katehetski rad bude još više vrednovan i sustavnije organiziran - uz sve druge zadaće koje leže na leđima svećenika i njegovih pomoćnika. Ali, uspjeh je minimalan, jer je obitelj, primarno mjesto religioznog odgoja i socijalizacije, vrlo malo angažirana u prenošenju religioznih vrednota i u življenju po njima. Zbog životnih briga oko preživljavanja i standarda ona teret religiozne socijalizacije i odgoja delegira na svećenike i katehiste. A budući da socijalizacija uglavnom ne ide direktnim putem (poučavanje u "vjerskim istinama"), nego kroz ozračje u kojem dijete živi (od majčine utrobe pa dalje), ona sada ne uspijeva jer kasno započinje i jer manjka religiozno ozračje. Primarni pak socijalizatori ne vrše ili čak ne umiju vršiti svoju ulogu. Sve se to delegira na svećenike i njihove pomoćnike. Oni se s time hvataju u koštac kako znaju i mogu, ali ih minimalni uspjeh (napose kod srednjoškolaca) sve obeshrabruje. Javlja se povlačenje, bijeg, rezignacija, zatvaranje i traženje zadovoljstva drugdje. Frustracije koje ovdje doživljavamo nismo naučili pravo i na pravim mjestima "odreagirati", odnosno podnositi. Štoviše, ne umijemo ih čak jedni s drugima podijeliti u razgovoru i savjetovanju, a da i ne govorim o tome kako nedostaje bratski i suradnički razgovor o tome s pretpostavljenima.

Nalaženje točke ravnoteže u toj polarizaciji između religioznog kulta i evangelizacijskog poslanja ne može se jednostavno otpisati na teret pojedinca i njegovog duhovnog i pastoralnog angažmana, koliko god to bilo važno i nezaobilazno. U pitanju su stvari koje daleko nadilaze pojedinog svećenika i njegove snage. Životni raskorak, koji iz tih napetosti slijedi za rad i život svećenika, bitno će se umanjiti ako o tome svemu pravilno razmišljamo. Treba naime priznati da se u toj

napetosti silovito odražava sva tegoba i muka koju izaziva sveukupna vrlo složena slika pripadnosti Crkvi u našem današnjem civilnom društvu i u uvjetovanostima koje ono nameće pojedinoj osobi vjernika. Možda se varam, no čini mi se da skoro sasvim nedostaje analitički posao teologije s obzirom na društvenu svakodnevnicu u kojoj naš vjernik treba živjeti i u kojoj mi svećenici trebamo djelovati.

Što znači za nas pripadati Crkvi u našem civilnom društvu i njegovim uvjetovanostima? Što to znači i što to uključuje za našeg vjernika? Možda manjak produbljenog razmišljanja u tim stvarima više otežava djelovanje pastira i povećava napetosti u njegovom životu, nego li poneki neuravnoteženi i brzopleti postupak u našem svećeničkom djelovanju. U traženju i naporu da realizira životno jedinstvo kulta i evangelizacije, svećenik treba ići za tim da u strpljivom i dugotrajnom procesu "razlikovanja duhova" otkrije i prihvati točne granice svojeg svećeničkog djelovanja i življenja, tj. granice svoje "svećeničke kondicije". To su granice u kojima on može i treba oblikovati svoj rad i život kao *simbol* one brige koju Crkva kao takva ima za evanđelje i za sebe kao narod Božji i mistično tijelo Kristovo. Time se svećenički život oblikuje kao konkretna medijacija ili posredovanje eklezijalnog profila vjere. To znači: vjera vjernika, koja jedino spašava i kojoj prezbiter služi, nije samo individualno-osobna veličina nego je isto tako opća ili eklezijalna veličina; ona ima bitni profil crkvenosti. Zato će biti od presudne važnosti razvijanje temeljne "eklezijalne kreposti": *sentire cum ecclesia*, i to na svim razinama hijerarhijske ljestvice. Svećenik će oblikovati svoje djelovanje i život kao simbol crkvene brige za vjeru vjernika, on neće biti njezin gospodar nego suradnik i poslužitelj radosti koja se iz vjere rađa i koja je plod Duha Božjega u srcu vjernika i usred zajednice. Svećenik je za to zaređen, uređen, na to usmjeren (usp. *ordinatio* kao zaređenost i usmjerenost).

c) *Evandeosko bratstvo i pastoralni autoritet*

Snagom sakramenata inicijacije svi smo mi "braća i sestre u Kristu". Sakramenat krsta je temelj svih hijerarhijskih diferencijacija u Crkvi. A snagom sakramenta reda svećenik je pastoralni autoritet. To znači da je on duhovno, pastoralno i teološki kompetentan za vršenje svećeničke službe u koju on ulazi po sakramentu reda i poslanju od strane biskupa mjesne Crkve. Svećenik je zaređen i usmjeren na služenje vjeri vjernika u Crkvi. Ili: svećenički rad i život, gledani u svojoj simboličkoj ili sakramentalnoj vrijednosti, trebaju se "odvijati" u odnosu na posredovanje i izgradnju zajedničke vjere vjernika.

Briga za zajedničku vjeru jest briga i zauzetost sveg naroda Božjeg. Svećenikov ministerijalni lik treba biti tako oblikovan da pokazuje i vrši autoritativnu reprezentaciju te sveopće zadaće, za to je on zaređen i na to je on usmjeren (usp. *ordinatio* kao postavljanje u jedan *ordo* i kao usmjerenost prema jednom cilju, *ordinatus ad*).

Napetost između jednog i drugog pokazuje da u praksi nije tako jasno u čemu se sastoji ta autoritativnost zaređenog službenika, tj. njegova *potestas ordinis* s obzirom na one koji tu *potestas* nemaju. Dakako, u teološkoj i crkveno-pravnoj teoriji stvari su jasno određene (usp. PO i CIC). No pitanje je kako se u praksi odjelotvoruje pastoralni autoritet. Probleme stvara njegovo praktično ostvarenje ili vršenje, i to kako svećeniku tako i laiku. U samom "hodu" svećeničkog ministrija svećenik treba inzistirati na vrijednosti i obvezatnosti "dobrih kriterija kršćanske objektivnosti", koji spadaju na izgradnju zajedničke vjere svih nas: briga oko evanđeoskog bratstva i njegovog rasta; promicanje duha kršćanskog pomirenja na svim razinama osobnog i zajedničkog života; obzirnost prema mnogim i raznovrsnim duhovnim darovima u zajednici, njihovo promicanje i usklađivanje "na izgradnju otajstvenog Tijela Kristova"; osobno zalaganje u složenoj problematici religiozne socijalizacije mladih, novih i obraćenih članova zajednice (religiozni odgoj, kateheza); dobrohotno prihvaćanje slabe i, nesigurne vjere i briga za nju.

S druge strane, takva ista vjernost i predanost traži se od svećenika i u odvažnoj čvrstoći razlikovanja duhova koji "pušu" u njegovoj zajednici: neumorna budnost i kritička distanca prema samome sebi i drugima s obzirom na moguću napast subjektivnog manipuliranja vjerom; distanciranost prema raznim "uvučenostima" u osobne probitke, pristranost i koristoljublje, itd.

U praksi svećeničkog života i djelovanja može se često čuti zagovaranje stila "bratskog" života, koji je manje odijeljen od drugih, tj. vjernika-laika. Nakana je da se više istakne zajedništvo cijelog naroda Božjeg po krštenju, zajedništvo koje treba određivati oblike međusobnih odnosa. *De facto* je tu svećenik izložen opasnosti da se "isprazni" njegova uloga odgovornog autoriteta u kojem se određuje i oblikuje razlika njegovog ministrijalnog od kraljevskog svećeništva.

S druge pak strane, potiče se na distanciranost i rezerviranost prema laiku: naglašavanje razlike (možda čak odjek one latinske: *dixit laicus clero numquam tibi amicus ero!?*). Tu je svećenik izložen opasnosti da autoritarno postupa i živi odvojeno, u svojevrsnoj *splendid isolation*, inzistirajući na svom statusu. Ta pojava još uvijek, čini se, psihološki određuje kleričko ponašanje i postupanje, premda više nije toliko očigledna kao nekada kada su klerici neosporno uživali svoje društvene privilegije "usred svoje zajednice vjernika".

Iz napetosti između evanđeoskog bratstva i pastoralnog autoriteta opet se mogu razviti dva ekstremna lika svećeničkog života i rada. Oni su prisutni u realnom životu, svaki na svoj način i nijansirano. Nailzimo primjrice na lik svećenika koji je manje-više sveden na duhovnog animatora "spontane grupe" prijatelja, dok je premda svim drugima na distanci. Grupa je asimilirala svećenika u toj mjeri da ga oni koji nisu članovi grupe doživljavaju skoro kao stranca. To je opasnost, ako svećenik svoju duhovnost crpi iz duhovnosti pokreta ili grupe kojoj pripada i ne umije je proširiti preko tih granica. Suprotan

tomu jest lik svećenika funkcionara koji obavlja praksu što propisuje crkveno "pravilo službe", to je "službenik Crkve", sličan službeniku neke organizacije, poduzeća ili države. On može biti manje-više autoritaran i zatvoren odnosno otvoren za takve grupice koje mu daju dovoljno gratifikacije, npr. na planu hobija. Nerijtko se tu vidi svojevrsna emigracija u prošlost ili duhovna emigracija u poslove, hobije i kontaktiranja koja nemaju ništa zajedničko sa svećeničkim životom i njegovim zahtjevima, štoviše protive se njima. Ne isključujući ovdje mogućnost i moralno dubioznih situacija, napominjemo da se u tom smislu može očitovati također kulturni, politički i umjetnički angažman svećenika. Sve to mogu biti dobrodošle prigode da se izbjegne strpljivo podnošenje napetosti i polarizacija, inherentnih svećeničkom radu i životu.

Točku ravnoteže treba tražiti u Pavlovoj slici: "učiniti se ili biti svima sve"; kao i u svim mogućnostima koje su sadržane u drugoj slici uzetoj iz evanđelja: "Otresite prašinu sa sandala" - bilo da se radi o najboljem prijatelju ili o čovjeku udaljenom od evanđeoskog bratstva. U tom smislu treba shvatiti da svećenik pripada svima, a u isto vrijeme nitko ga ne može svojatati za sebe. Upravo takva treba da bude i Crkva: za sve ljude, ali ničija sluškinja (npr. države ili moćnika).

U takvom "indiferentnom" držanju svećenik pokazuje da Crkva ne služi i ne smije služiti samoj sebi, nego Gospodinu. Svećenik je u toj optici sluga slugu Gospodinovih (tj. vjernika): on podržava njihovo služenje, ohrabruje njihovu odvažnost, čuva svako dobro koje zajednica prima od Boga - to je jedino što on ima braniti. Zato svećenik ispravlja svaku tendenciju koja želi dobro svijetu (zajedničku vjeru) upotrijebiti za dobrobit malobrojnih. Pod cijenu vlastitog radikalnog siromaštva, svećenik čuva za svakoga evanđelje i vjeru svijetu. To će biti moguće samo onda, ako uspijemo obnoviti naklonost i simpatiju za ljepotu i jedinstvenost kršćanskog zvanja kao takvog. Svećenik to pokazuje u predanosti vlastitoj crkvenoj službi u koju je postavljen snagom sakramenta reda. Zato je zahtjev sadašnjeg trenutka da zaređeni službenik nađe i izrazi bolju transparentnost za unutarnje ("duhovne") motive svoje službe i to na način kako je vrši i živi.

Sve će to naći svoj uvjerljivi izraz u svećenikovoju trijeznoj i radosnoj zauzetosti za dobro vjere vjernika, bez razlike tko oni bili. Svećenik je "rezerviran" (zaređen) za to. Stoga Crkva može i treba računati s njegovom brigom i zauzetošću za dobro zajedničke vjere. Po tome će ona biti "lijepa i gostoljubiva" za one koji su u njoj i za one izvan nje.

Tu je ujedno mjesto svećeničke askeze. Nije riječ o askezi odijeljenosti, nego o askezi odnosa: ona izražava totalnu predanost prezbitera izgradnji kršćanske zajednice (služenju vjeri vjernika) u svim njezinim dimenzijama i vidovima. Za to se traži uravotežena i otvorena ljudskost svećenika, sposobnost iskrenih prijateljstava u bratskoj obostranosti koja respektira prihvaćene obveze, bratski odnosi sa subraćom i suradnicima u svakodnevicu. Glavni "asketski" napor bit će usmjeren na to da svećenikova uvjerljiva i vjerodostojna briga za

“kršćansku objektivnost“ ne bude alternativa za spontanost i dubinu međuljudskih odnosa. To znači de će svećenik i njegova zajednica iskreno tražiti “komunitarnu medijaciju crkvene službe“ kao prirodno mjesto duhovnog pastoralnog autoriteta zaredenog službenika.

Pokušao sam pokazati osnovne napetosti i polarizacije koje određuju duhovni lik zaredenog službenika u Crkvi. Pritom se moglo uočiti kako je riječ o polarizacijama i tenzijama koje su inherentne samoj naravi svećeničkog poslanja u Crkvi. Kao takve one se ne mogu ni izbjeći ni razriješiti u nekoj navodno višoj sintezi. Takva sinteza ne postoji. Zato je potrebno naći neke točke ili uporišta na kojima će svećenik moći graditi dinamičku ravnotežu. Ova, koliko god bila nesigurana, omogućit će svećeniku da polarizacije i napetosti izdrži. One će nadalje usmjeriti i orijentirati svećenika da oblikuje vlastiti život u Kristovom Duhu kao poželjni i uvjerljivi oblik nasljedovanja Isusa Krista u Crkvi.

S tim u vezi donosim neke teze kao orijentativne točke. Raspoređujem ih u tri skupine: prvo teze koje se tiču teologije službe i lika zaredenog službenika u Crkvi; drugo teze o obliku i načinu svećeničkog djelovanja i treće kriterije za oblikovanje ljudskih kvaliteta i držanja svećenika kao čovjeka i voditelja zajednice vjernika. Ove teze same po sebi ne rješavaju tenzije i polarizacije, ali usmjeruju razumijevanje i postupanje. Zato će biti dobro više puta ih pročitati i nad njima razmišljati.

III. TEZE ZA ORIJENTACIJU U TRAŽENJU RAVNOTEŽE U NAPETOSTIMA I POLARIZACIJAMA U SVEĆENIČKOJ SLUŽBI

a. *Prezbiter - vjernik koji “predsjeda“ zajedničkoj vjeri*⁵

1. Služenje Crkvi, koje proizlazi iz svetog reda, treba biti shvaćeno i u svjesti vjernika usvojeno kao jedan lik duhovnog čovjeka koji se izgrađuje iz nasljedovanja Isusa Krista. Crkvena egzistencija duhovnog čovjeka sastoji se u tome da on proživljava svoj život i rad kao “*duhovno bogoslužje*“ (usp. Rim 12,1-2). Ovo je nazaobilazna osnova i korijen razumijevanja svake karizmatско-služničke egzistencije u Crkvi, temelj za sve kasnije (npr. hijerarhijske i staleške) diferencijacije i precizacije kršćanskog života. Time se isključuje svako dualističko gledanje koje uzdiže ili suprotstavlja zaredene službenike drugim vjernicima.

2. Nikoji lik vjernika u Crkvi ne može opstati drugačije doli u formi učenja ili nasljedovanja Isusa Krista, odnosno života u i po njegovom Duhu; vjernički je život po samoj svojoj konstituciji eklezijalan ili crkven (usp. Origenovu izreku: “*Esto anima ecclesiastica*“). Stoga se vjernički život uvijek iskazuje kao vjera koja se brine i zauzima za vjeru drugog čovjeka. Ova brigа, zauzetost i odgovornost

⁵ Usp. F. G. Brambilla, *Nuove prospettive nella teologia del ministero*, u: *La rivista...* 68 (1987) str. 726-740, napose zaključna razmatranja str. 737 sl.

za vjeru bližnjega oblikuje se na dva načina: ponajprije u temeljnom obliku *svjedočenja*, što je zajedničko svima krštenima. Svjedočenje ide za tim da pokaže Isusa Krista onim "mjestom" gdje se otkriva Bog Trojedinu kao smisao i svrha čovjekovog života. Zatim, u specifičnom obliku *karizme* koja ostvaruje vjerničko svjedočenje u određenoj figuri crkvene egzistencije, tj. u našem slučaju u liku zaređenog službenika-predsjedatelja zajednice koji ima služiti vjeri vjernika.

3. Uzajamna vjernička briga, zauzetost i odgovornost za zajedničku vjeru, bilo to općenito kao svjedočenje, bilo to u nekom posebnom obliku karizmatско-služničkog svjedočenja, uvijek se izražava i raste u različitim modalitetima u kojima se ostvaruje život vjernika kao "duhovno bogoslužje": u naviještanju riječi Božje, u slavljenju otajstava spasenja i u službi uzajamne ljubavi.

4. Na ovom temelju postavlja se služenje zaređenog službenika u Crkvi kao jedan precizno određen oblik brige, zauzetosti i odgovornosti za vjeru drugoga, odnosno zajednice. Služenje zaređenog službenika određeno je kao karizma koja predsjeda, jamči i promiče vjernost vjernika s obzirom na apostolske korijene vjere Crkve, i to u svakom momentu života zajednice. Ova karizma "predsjedatelja" ima svoj temelj, svoje određenje i svoje odjelotvorenje. Njezin *temelj* jest kristološki i kao takav nužan za opstanak i život Crkve: Isus Krist je kamen temeljac i zaglavni kamen Božje građevine. Njezino *određenje* ili *cilj* jest ekleziološki, jer svjedoči Crkvi i u Crkvi njezinu apostolsku ukorijenjenost kao vjernost predanoj i primljenoj vjeri. Njezino *odjelotvorenje* jest djelo Duha Kristova koji preko sakramentalnog čina (sv. red) određuje i oblikuje kršćansku slobodu službenika tako da on u sebi utjelovljuje jedan sasvim specifičan oblik brige, zauzetosti i odgovornosti za vjeru povjerenih mu bližnjih (zajednice): služenje vjeri vjernika koja jedina spašava.

5. U metafori "predsjedanja" (usp. pastir, kralj, glava) izražavamo zaređenom službeniku vlastitu kvalitetu brige, zauzetosti i odgovornosti za vjeru vjernika. Unutar zajednice koja naviješta Božju riječ, slavi svetinje i svjedoči ljubav zaređeni službenik jest živi i osobni "instrumenat" koji zajednici jamči i osigurava vjernost njezinom kristološkom temelju i apostolskoj predaji. On je za to "zaređen", tj. stavljen u taj "red" i cijelim svojim životom na to usmjeren. Stoga, zaređeni službenik "predsjeda" naviještanju Božje riječi, euharistijskim i drugim sakramentalnim slavljinama, te djelotvornom svjedočenju ljubavi. Drugim riječima: cjelokupna pastoralna skrb izgrađuje *koinoniju* kroz *martyriju*, *leiturgiju* i *diakoniju*, a pritom se u svemu kod zaređenog službenika prožimaju *tria munera Christi*, na kojima on participira: prorok, svećenik i pastir.

6. Služenje zaređenog službenika tiče se Crkve u cjelini kao "otajstvenog zajedništva" i kao "povijesnog subjekta" (*Corpus Christi mysticum in historia hominum i populus Dei*). Stoga se oblik i

način njegovog predsjedanja zajednici izražava kao autoritativno razlikovanje. On je pastoralni autoritet na temelju i u okvirima evanđeoskog bratstva. Iz toga slijedi da zaređeni službenik oblikuje svoj ministerijalni lik i nalazi kriterij jedinstva ili objedinjenosti vlastite službe u predanosti i posvećenosti jednoj konkretnoj mjesnoj Crkvi. Zato se briga, zauzetost i odgovornost zaređenog službenika za vjeru zajednice ostvaruje u odnosu prema cijeloj zajednici, već prema stupnju reda, a ne samo prema nekim njezinim dijelovima ili dimenzijama (skupine, "polja djelovanja").

7. Zaređenom službeniku povjereno "predsjedanje" konkretnoj zajednici ima kriterij pravilnosti u slijedećem: ono treba poslužiti suobličavanju vjernika pojedinačno i zajednice kao cjeline s Isusom Kristom. Ili: predsjedanje je otvoreno djelovanju Duha Kristova koji zajednicu čini podudarnom s voljom Gospodinovom. Ili: smisao svećeničkog djelovanja i života jest u tome da povjerenu mu zajednicu drži otvorenom prema Isusu Kristu i za Isusa Krista (K. Hemmerle). Zato se veli da zaređeni službenik vrši svoje predsjedanje u razlučivanju duhova i to u svemu onomu što se događa, ili se treba događati u zajednici pozvanoj da odgovori volji Gospodinovoj u povijesnoj konkretnosti svojega života. Točka sinteze u vršenju službe zaređenog službenika jest u njegovoj predanosti i posvećenosti povijesnom identitetu konkretne Crkve kroz "pastoralnu ljubav". Zajednica treba rasti u podudarnosti s otajstvom koje se u njoj izražava, a to je prema LG 4 otajstvo Presvete Trojice: Cijela se Crkva pojavljuje, gdje god se ona okupljala, kao "puk skupljen u jedinstvu Oca i Sina i Duha Svetoga". Svaka dalja specifikacija i determinacija službi u Crkvi treba biti promatrana u analogiji prema službi zaređenog službenika. To vrijedi kako za razne u povijesti Crkve ostvarene likove zaređenih službenika (npr. dijecezanski, "regularni", redovnici-svećenici, itd.), tako i za unutarnju artikulaciju stupnjeva službe, artikulaciju koja se ostvaruje u odnosu prema različitom stupnju angažiranosti s obzirom na povijesni identitet Crkve.

Nakana je ovih teza da označe put kojim bi trebalo ići prema dubljem teološkom poimanju službe zaređenog službenika u Crkvi. Što se pak tiče svećeničkog djelovanja i života, mogu kao orijentiri za razmišljanje, poslužiti slijedeće postavke.⁶

b. *Prezbiter - oblik i način njegovog djelovanja*

1. Važnije je kako ja kao svećenik živim, nego li što ja kao svećenik radim. 2. Važnije je što u meni Krist čini, nego li što ja sâm činim. 3. Važnije je da živim jedinstvo prezbiterija, nego li da se sâm utopim i

⁶ Usp. W. Breuning - K. Hemmerle, *Wie als Priester heute leben?* (PWB-Sonderdrucke 18), Freiburg 1982. O duhovnosti svećenika usp. H. Borak, *Komponente svećeničke duhovnosti*, u: *Bogoslovska smotra* 41 (1971) str. 65-73; P. Šolić, *Svećenička duhovnost*, u: *Vrelo života* 5 (1979), str. 250-260.

istrošim u svojoj zadaći. 4. Važnija je služba molitve i riječi, nego li služba kod stolova. 5. Važnije je svoje suradnike duhovno pratiti, nego li sâm obavljati što je moguće više poslova. 6. Važnije je biti cijelim bićem i u punoj predanosti prisutan na nekoliko točaka ili mjesta, koja su središnja i bitna, nego li posvuda polovično, brzopletu i površno. 7. Važnije je djelovanje u povezanosti i jedinstvu, nego li ne znam kako savršeno djelovanje u izolaciji; dakle važnija je "suradnja" negi li "radnja", važnija je "communio" nego li "actio". 8. Važniji je križ jer je plodonosniji, nego li uspješnost odnosno efektivnost. 9. Važnija je otvorenost za cijelinu (dakle za cijelu župu, biskupiju, Crkvu), nego li ne znam kako važni partikularni interesi. 10. Važnije je da vjera bude posvjedočena, nego li da budu zadovoljeni svi drugi (npr. običajima zadani) zahtjevi.

Ove teze po samoj svojoj jezičnoj formulaciji pokazuju da se ne radi o ekskluzivizmima, nego o stavljanju naglaska, što je posebno važno u dvojbenim situacijama. Isto tako nije u njima riječ o suprotavljanju djelovanja milosti djelovanju ljudske snage i domišljatosti. To se dvoje ne isključuje nego povezuje tako da se u dvojbenim situacijama svećeničkog života i rada (zbog raznoraznih polarizacija i napetosti) naglasi ono što više izgrađuje zajednicu i pojedinog vjernika u suobličavanju Isusu Kristu, u većoj podudarnosti s njegovom voljom i u većoj poslušnosti njegovom Duhu u kojem se zajednica okuplja i živi. Zato ove teze na svoj način pokazuju kako je svrha i smisao službe zaređenog službenika (i cijelog prezbiterija) da služi zajedničkom ili općem dobru vjere vjernika. Toj svrsi imaju biti podređene sve inicijative i svi postupci koji se u pastoralnom radu poduzimaju. Pritom valja imati na umu da u konačnici čovjeka ne spašavaju ni čudesna, ni strukture, ni zgrade, ni planovi, nego samo *vjera* u kojoj on odgovara Božjem pozivu i koja oblikuje njegovo opstojanje i ophođenje u zajednici Crkve i u svijetu.

Uočljivo je kako je posebno istaknuto zajedništvo (communio) prezbiterija. Makar biskup-ordinarij nije posebno spomenut, iz same naravi stvari proizlazi neophodnost njegove brige za svećenike pojedinačno i za prezbiterij u cjelini. On ga okuplja te mu predsjeda u ljubavi.

b. Prezbiter - neki kriteriji za oblikovanje njegovih ljudskih kvaliteta kao voditelja zajednice

Uz molitvu, sakramente i angažiranu ljubav prema vlastitom duhovnom pozivu od temeljne je važnosti da li prezbiter udovoljava nekim osnovnim *ljudskim* kriterijima, kvalitetama i držanjima bez kojih njegov pastoralni napor neće biti apostolski djelotvoran niti će osobno naći neku ljudsku mjeru zadovoljstva u svom zvanju. To drugim riječima znači da svećenik kao čovjek treba biti u sebi dobro "smješten", u sebi usklađen, tako da može izgrađivati i voditi zajednicu znajući da je glavni graditelj i vođa Duh Kristov.

1. Prezbyter je voditelj zajednice, on "predsjeda" zajednici. Zato ga treba resiti sposobnost stvaranja zajedništva. Njezina je bitna oznaka u tome da čovjek može biti zajedno s drugima, prema potrebi "voditi riječ" i dati da drugi vode. On ne teži za tim da bude središnja točka svega, "apsolutni centar" oko kojeg se sve vrti. Svećenika će resiti sposobnost uklapanja i djelovanja poput kvasca. Zato se treba truditi da razbija svoj urođeni egocentrizam. Iz toga slijedi imperativ: "Stvaraj zajedništvo među ljudima i budi zajedno s drugima, ne težeći da budeš središte oko kojeg se sve vrti!"

2. Kao voditelj zajednice svećenik ima također službu razlučivanja i razlikovanja "duhova" koji pušu u ljudskom srcu i u zajednici. Njegovo rasuđivanje i razlučivanje treba biti diferencirano i profinjeno. On neće stalno kuditi i (pre)oštro suditi, niti će biti bez mišljenja i suda, podložan modnim trendovima u Crkvi i izvan Crkve. Kritizerstvo, preoštro suđenje i nedostatak vlastitog mišljenja i suda, znaci su da čovjek nije prihvatio i ne podnosi sama sebe bilo u cjelosti ili djelomično. Stoga je nemilosrdan, zajedljiv i grub u sudovima, ili pak bez svojeg mišljenja. I jedno i drugo zapravo služi mu kao samozaštitna mjera. Zato je pravo prihvaćanje samog sebe, bez perfekcionizma i bez bagateliziranja, preduvjet profinjenog rasuđivanja. Svaki napredak u jednome, potpomaže rast u drugome. Iz toga slijedi imperativ: "Razvijaj sposobnost diferenciranog i profinjenog rasuđivanja, pa nećeš biti čovjek bez mišljenja i suda niti ćeš podleći napasti kritizerstva i (pre)oštrih i nepomirljivih sudova!"

3. Onaj koji radi za ljude i s ljudima, koji ih kao svećenik predvodi služeći njihovoj vjeri, unaprijed zna da ne može sam sve i da je upućen na pomoć i suradnju s drugima - za dobrobit svijua. On poznaje i njeguje zahvalnost (*gratitudo*), on je zna očitovati u riječima, gestama, mimikom, pogledom, malim poklonom, karticom, pismom... Od njega je daleko autokratno ponašanje koje samo poznaje vlastite zahtjeve, često maskirane maskom zajedničkih interesa: "To mene ide, to mi morate dati, morate biti takvi i takvi." S obzirom na krepost zahvalnosti vrijedi imperativ: "Razvijaj zahvalnost u srcu i očituj je u gestama, pa nećeš biti autokrata i neumjeren u traženjima!"

4. Prezbyter - voditelj zajednice, jest također i savjetnik i ispovjednik. Zato ga moraju resiti diskrecija, obzirnost, šutljivost i držanje odnosno čuvanje tajne. U to spada i vedra sposobnost podnošenja samoće, tako da on u njoj nalazi vrelo mira i radosti. Obzirnost, diskrecija i šutljivost jesu apsolutni zahtjevi za pastira koji mora biti u stanju da štiti sferu intimnosti svakog čovjeka. Odatle slijedi imperativ: "Razvijaj i njeguj diskreciju i šutljivost, pa ćeš biti u stanju da čuvaš povjerenju ti tajnu i štitiš ćeš sferu intimnosti svakog čovjeka!"

5. Prezbyterova služba vođenja ili "predsjedanja" zajednici implicira razvijenu sposobnost povezivanja rastavljenoga. Zato je svećenik također *pontifex*, mostograditelj; on gradi mostove između sebe i ljudi, sebe i Boga te između ljudi i Boga. Da bi on to doista mogao,

treba radi Isusa Krista ostaviti sve i sve drugo podrediti služenju Božjoj riječi. Poput Pavla on će u svom nasljedovanju Isusa Krista biti svima sve, da bi sve za Krista pridobio. Zato vrijedi imperativ: "Razvijaj sposobnost povezivanja, tj. budi 'pontifeks' između sebe i Boga, sebe i ljudi, pa ćeš uspješnije povezivati ljude i Boga (posebno u sakramentu pomirenja i euharistije)!"

6. Prezbiterova služba jest njegov povijesni modalitet nasljedovanja Isusa Krista. Ona se dakle odvija u vremenu. Zato prezbiter mora znati ophoditi s vremenom. Kakvo je moje ophođenje s vremenom, pokazuje analiza mog dana. Kako ga započinjem? Čime (psovkom, muzikom, znakom križa, sa zahvalnošću na daru vremena ili...)? Kako i čime svršava moj dan? Čime je ispunjen? Vrijeme je dar Božje ljubavi za vječnost; stoga: "Cijeni vrijeme i pravo se s njime ophodi, pa će ti život biti ispunjen!"

7. Nitko možda ne zna bolje od prezbitera da Bog prihvaća čovjeka takvog kakav on jest da bi čovjek mogao postati takav kakvim ga Gospod vidi i na što ga on poziva. Zato će prezbiter sebe i druge gledati i shvaćati dinamički a ne statički, dakle u slici puta kojim valja ići ili u slici biljke koja raste i donosi rod u svoje vrijeme. Neće sebe gledati kroz status, položaj ili karijeru. U statičkom je gledanju rast umrtvljen. Zato vrijedi imperativ: "Shvaćaj sebe dinamički, u slici puta kojim valja ići, ili biljke u rastu prema plodu, a ne statički kao završenu zgradu, pa ćeš razumjeti i prihvatiti svoj vlastiti rast i dozrijevanja kao i rast i dozrijevanje drugih oko sebe i nećeš postati rob svojega položaja niti rob svojih statusnih simbola!"

8. Svećenik dobro zna da oduševljenje ne traje uvijek, da splasne kao probušeni balon. Zato se on trudi da stekne dobre navike u svemu. One mu služe kao kotač zamašnjak uvijek, a napose onda kada ponestane oduševljenja i zanosa. One mu pomažu da bude vjeran i u velikom i u malom, koliko god koji put vjernost bila teška. Stoga vrijedi imperativ: "Kada ti ponestane vino oduševljenja, znaj cijeniti vodu vjernosti!"

Ovi kriteriji dobre prezbiterove ljudskosti, koji ga kao čovjeka kvalificiraju da vodi zajednicu vjernika, u bitnome spadaju na ono što se običava nazivati ljudska zrelost. Ona se "pokazuje kao globalno stanje kvalificirano jednim tipičnim načinom življenja, stilom koji djelomice izmiče objektivnim mjerilima, ali koji se nameće na posebni način. Zrelost je složena stvarnost i nije ju lako potpuno opisati. Ipak postoji slaganje u ocjeni da je općenito postigao svoju zrelost:

- čovjek koji je ostvario svoje ljudsko zvanje, tj. čovjek koji je stekao neprisiljenu i navadnu sposobnost da slobodno djeluje;
- čovjek koji je ucjelovio razvitak svojih ljudskih mogućnosti s kreposnim navikama;
- čovjek koji je stekao lak i redovit samonadzor nad svojom osjećajnošću, s integracijom emotivnih snaga koje moraju biti u službi razumne strukturacije,

- čovjek koji voli život zajedništva jer je otvoren darivanju sebe drugima;
- čovjek koji se stalno i vedro zalaže u svojoj stručnoj službi;
- čovjek koji je slobodan razmatrati, pronalaziti i obrađivati neko iskustvo, tj. preobražavati zbivanja da bi ona bila plodna za budućnost;
- uspio čovjek koji je kako valja razvio sve svoje mogućnosti i navlastito svoje ljudske virtualnosti.⁷

Zaključak

Ovdje tematizirane vanjske i unutarnje napetosti i polarizacije u svećeničkoj službi nisu, dakako, jedine u određivanju duhovnih profila zaređenog službenika u Crkvi. Život u beženstvu radi kraljevstva Božjega, osobna molitvena praksa, kvaliteta odnosa u prezbiteriju i još neki momenti rada i života svećenika, također sa svoje strane suodređuju njegov duhovni lik i profil. Sve bismo to trebali temeljito raščlaniti i proučavati u kontekstu naše crkvene i društvene suvremenosti. Bez tog posla nije moguće pravo razumjeti probleme svećeničkog poziva, rada i života, niti naći adekvatne odgovore i orijentire za razumijevanje. Trebamo također paziti da ne nudimo duhovnost kao lijek za sve; svako pitanje i svaki problem treba se rješavati na svojoj razini. Cijela rasprava, kao i teze na kraju, želi potaknuti na razmišljanje i na razgovor zainteresiranih. Premda je intonacija svega ovdje iznesenog uglavnom takva da zaoštrava i problematizira stvari, ipak se usuđujem nadati da to doprinosi jasnoći uočavanja problema, te da barem u početnoj fazi pozitivno usmjeruje naše sporazumijevanje i postupanje.

⁷ Sveti Zbor za katolički odgoj, *Smjernice o odgoju za svećenički celibat*, (umnoženo ciklostilom), Rijeka 1975, br. 18.